

Státní okresní archiv Klatovy

Cech mydlářů a voskařů Sušice

1708–1814

Inventář

EL NAD č.: 2094

AP č.: 520

Eva Havlovičová

Klatovy 2012

OBSAH

Úvod

I. Vývoj původce archivního fondu	str. 3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	str. 5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	str. 5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	str. 5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	str. 6
Seznam použitých pramenů a literatury	str. 7
Inventární seznam	str. 8

I. Vývoj původce archivního fondu

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století začaly vznikat cechy. Jejich vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečetidla, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada *mílového práva* (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a *cechovní přímus* (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád platný od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Vznik Sušice souvisel s rýžováním zlata na řece Otavě. Původní osada vznikla někdy kolem roku 790. Velmi rychle se rozrostla na městečko, které v roce 1192 získal do svého držení bavorský hrabě von Bogen. Z této doby pravděpodobně také pochází německý název

Sušice – Schüttenhofen. V roce 1273 získal Sušici český král Přemysl Otakar II. a povýšil ji na královské město. V roce 1324 potvrdil král Jan Lucemburský Sušici všechny výsady královského města. V únoru 1356 bylo Sušici Karlem IV. potvrzeno mílové právo a v září 1372 právo na výběr mytného. Jeho následovník Václav IV. rozšířil tato privilegia listinou z 15. září 1406 o konání týdenního výročního trhu od svátku Nanebevzetí Panny Marie (15. srpen) a povinným skladem pro kupce jedoucí od Hartmanic a Kvildy.

Město prosperovalo především díky obchodu se sousedním Bavorskem. Z Bavorska se dovážela hlavně sůl a Sušičtí vyváželi obilí, slad a chmel. Tento obchod současně také podpořil rozvoj řemesla a zakládání cechů. Z řemeslníků zde byli zastoupeni sladovníci, krejčí, řezníci, provazníci, pekaři, soukeníci, ševci, koželuzi, kloboučníci, tkalci, mydláři, punčocháři, hrnčíři, pasíři, mlynáři, kováři, koláři, bednáři, zámečníci, truhláři, mečíři, dále zedníci, kameníci, konváři, kominíci, lazebníci, ranhojčiči, sedláři, řemenáři, barvíři, sklenáři, kožešníci atd.

Velký zlom v dalším vývoji města znamenala třicetiletá válka. Město se snažilo předejít nejhrošímu drancování tím, že se dobrovolně 27. září 1620 vzdalo generálovi Marradasovi. Dalšími pohromami byly v letech 1678-1681 mor, v roce 1707 požár, při němž vyhořelo téměř celé město a také postupný úpadek obchodu s Bavorskem. I přesto vznikaly nové cechy, či do té doby samostatné cechy se spojovaly ve společné. Podle berní ruly provozovalo v Sušici své řemeslo 36 sladovníků, 7 sládků, 25 řezníků, 15 ševců, 10 pekařů, 9 soukeníků, 7 tkalců, 6 šmejdiřů (obchodníci s drobnými mosaznými a měděnými předměty – knoflíky, přezkami, pásy, šperky) a krejčí, 5 koželuhů, 4 mydláři, 3 truhláři, kloboučníci, kováři, 2 provazníci, koláři, bednáři, tesaři, mlynáři, barvíři a po jednom krajíř, uzdař, kotlář, kožišník, lazebník, kominík, hrnčíř, knihař, pokrývač, ručnikář (výrobce ručnic), punčochář, sedlář, zedník.

Přibýly také jarmarky a výroční trhy (v úterý Svatodušní – pohyblivé svátky Svatodušní (Letnice) začínají 50 dnů po Velikonocích; na sv. Rocha – 16. srpen; na sv. Františka Serafínského – 4. říjen; na pondělí po Třech králích (6. leden); dále pravidelný pondělní dobytčí trh probíhající od Květné neděle (6. neděle postní, neděle před Velikonocemi) do sv. Martina (11. listopad)). Pravidelný trh na obilí, ovoce, zeleninu a jiné produkty pro každodenní potřebu probíhal každé pondělí a pátek.

Cech mydlářů a voskařů byl pravděpodobně založen v polovině 17. století. Žádné archiválie z tohoto období se nám nedochovaly. Jen zmínka o tom, že cech se od počátku řídil podle propůjčených artikulí Poctivého řemesla mydlářského a voskařského všech tří Měst pražských, která jim byla propůjčena Ferdinandem III. v roce 1653. Tyto artikule sušickým řemeslníků zničil v roce 1707 požár, který zachvátil celou Sušici. Proto byli mistři mydlářského a voskařského cechu nuceni od pražského cechu žádat o nový vidimus dřívějších privilegií, který jim byl v roce 1708 opětovně propůjčen. Mydlářské a voskařské dílny se nacházely na okraji měst, důvodem byl zápach z čerstvého tuku, a také strach z ohně, který ke své práci potřebovali. Základní surovinou, kterou zpracovávali, byl lůj, ze kterého vařili mýdlo a vyráběli lojové svíčky. Mýdlo se vyrábělo smícháním popela, vody a vápna, tak vznikl tzv. louh, ten se nalil do kádě s lojem, přidala se sůl a směs se několik hodin vařila. Vzniklá hmota se nalila do forem, nechala se zchladit a pak se pomocí struny krájely jednotlivé kousky mýdla.

Cech jako samostatný pravděpodobně existoval až do změn v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859, s platností od 1. ledna 1860, byly také v Sušici založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Sušice z Muzea města Sušice do Okresního archivu v Sušici došlo 8. června 1959 pod př. č. 194 a 195/59. Předávací protokol se nedochoval. Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nedochovaly. K částečnému zpracování cechovních archiválií došlo v roce 1954 archivářem V. Holým. V roce 1964 došlo k dalšímu uspořádání archivářkou V. Holou, během něhož byly z AF vyčleněny archiválie živnostenských společenstev.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie pocházejí z let 1708-1814. Nejstarší je opis artikulí z roku 1708 a nejmladší mistrovský list z roku 1814.

Archiválie jsou psány česky a německy, jejich čitelnost je velmi dobrá. Jedná se o 1 listinu a 1 fascikl. Rozsah archivního fondu činí 0,03 bm, které tvoří 4 inv. čísla. Při inventarizaci nebyla provedena žádná vnitřní skartace. Úplnost archivního fondu je torzovitá a po fyzické stránce jsou archiválie potrhane, poškozené prachem a většina pečeti je přelámana nebo chybí.

Tovaryšské listy obsahující veduty jsou evidovány jako samostatné inventární číslo pro lepší podchycení výskytu vedut na archivním materiálu v SOkA Klatovy.

Původní AF Cechy Sušice EL NAD 1452, kde byly zařazeny všechny cechy ze Sušice, byl přejmenován na AF Cech sladovníků Sušice a pomocí vnitřních změn z něho bylo dále vyčleněno 17 samostatných archivních fondů.

AF Cech mydlářů a voskařů Sušice, EL NAD 2094 vznikl vnitřní změnou č. 3/1452 z 24. února 2012, kdy byly z AF Cech sladovníků Sušice, EL NAD 1452, přesunuty archiválie (1 listina a svazek spisů) z let 1708-1814, celkem 0,03 bm.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Dochované cechovní artikule (L1) nás velmi podrobně seznamují s typickými cechovními pravidly, která byla sice původně vydána pro Města pražská, ale řídili se podle nich i cechovní pořádky v dalších městech. Na str. 14 se nachází kolorované vyobrazení cechovního znaku s velmi podrobným popisem. Jedná se o štít, který je rozdělen vodorovně na čtyři pole. Spodní pole je modré (azurové), druhé pole od spodu je bílé (stříbrné), třetí pole je červené (rubínové) a čtvrté horní pole je černé (uhelné) barvy. Od spodního až po třetí pole je uprostřed svisle postavený kus mýdla se třemi cejchy, vedle něho jsou z obou stran vzhůru postaveny hořící svíčky. V horním poli uprostřed je písmeno F se třemi „strychy“ ve žluté (zlaté) barvě, znamená to Ferdinandus Tertius. Dále je modro-zeleným vavřínovým věncem obtočená půda na níž se písmeno F nachází, nad ním pak je zlatá císařská koruna. Vedle věnce jsou z obou stran jako v letu andělé v červeném (rubínovém) hábitu, obklíčeni barevnými oblaky. Andělé jednou rukou drží vavřínový věnec a v druhé mají drátěnou strunu (symbol mydlářů, jedná se o strunu s níž se mýdlo řezalo na menší kostky), která je provlečena pod nimi umístěným kusem mýdla. Nahoře na štítu je pak stříbrný lev pod královskou zlatou korunou, s vyplazeným červeným jazykem a dvojitým vzhůru vztyčeným ocasem. Lev je obrácený k pravé straně a drží žlutý (zlatý) svícen s hořící svící, levou nohou

ve spod a pravou nohou uprostřed. Vedle štítu se dále nacházejí dva zbrojnoši, v pravé ruce drží holé meče směrem vzhůru, každý z nich má pět peří – modré, bílé, červené, žluté a černé barvy na svém kašketu (čepice, klobouk, součást uniformy), která směřují vzhůru a dále mají z obou stran od ramen až ke kotníkům fafrnochy (přikrývadla, také v podobě peří) žluté (zlaté), černé (uhelné), bílé (stříbrné), červené (rubínové) a modré (azurové) barvy.

Tovaryšské listy nám prostřednictvím vedut přibližují podobu měst, v nichž se dotyčný vyučil svému řemeslu. Je zde zachycen pohled na Mohuč, Brno, Těšín a Budín na přelomu 18. - 19. století.

Mistrovský list (inv. č. 4) jako jediný má na sobě přitištěnou pečeť cechu mydlářů a voskařů v Sušici, která je ovšem velmi poškozená. V pečetním poli jsou zřejmé nůžky, kterými se krájelo mýdlo, a královský lev, opis je nečitelný.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2012 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 5. 12. 2012

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Sušice*, EL NAD 564.

SOkA Klatovy. *Živnostenské společenstvo živností smíšených Sušice*, EL NAD 625.

Literatura

BARTOŠOVÁ, Jana. *Zmizelé Čechy Sušice*. Praha – Litomyšl : Nakladatelství Paseka 2007. ISBN 978-80-7185-842-3.

GABRIEL, J. A.. *Královské město Sušice a jeho okolí*. Praha : 1868.

Dr. HAAS, Antonín. *Berní rula svazek 28, kraj Prácheňský II. díl*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství 1954.

Historie a současnost podnikání na Klatovsku, Sušicku a Horažďovicku. Žehušice : Městské knihy s. r. o., 2001.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň : Nakladatelství Ševčík 2004. ISBN 80-7291-108-2.

LOSOS, Ludvík. *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb*. Liberec : Severočeské muzeum v Liberci 1963.

NODL, Martin, ŠMAHEL, František. *Člověk českého středověku*. Praha : Argo 2002. ISBN 80-7203-448-0.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
------------	-------	---------------	-------------

I. Listiny

1	1708, září 20., Praha Mistři poctivého řemesla mydlářského a voskařského všech tří Měst pražských opětovně propůjčují opis svých artikulí a privilegií, která jim udělil Ferdinand III. 21. února 1653, cechu mydlářskému a voskařskému v Sušici, (na str. 14-15 popis a kolorované vyobrazení cechovního znaku).		L 1

opis papír, 33 x 36 cm – 18 str., vloženo v kožených deskách, česky, pečeť chybí

II. Spisy

2	Tovaryšské listy s vedutami	1777-1810	C 1

1777, duben 7., Mohuč
Tovaryšský list Václava Dillera vydaný cechem mydlářů v Mohuči (veduta Mohuče) orig. papír, tisk, 39,3 x 47,3 cm, německy, velmi potrhané okraje, přitištěná poškozená mistrovská pečeť, cechovní pečeť vytržena.

1807, duben 1., Běleč
Tovaryšský list Václava Sedleckého ze Sušice vydaný cechem mydlářů v Bělči (dnes Běleč Brno-venkov, veduta Brna) orig. papír, tisk, 36,2 x 27 cm, německy, přitištěné zbytky pečeti.

1809, červen 15., Těšín
Tovaryšský list Johanna Deangelis ze Sušice vydaný cechem mydlářů v Těšíně (veduta Těšína) orig. papír, tisk, 44,4 x 34,8 cm, německy, velmi poškozená přitištěná pečeť cechu a přitištěná pečeť města pod papírovým krytem.

1810, květen 19., Budín
Tovaryšský list Antonína Maštovského ze Sušice vydaný cechem mydlářů a voskařů v Budíně (veduta Budína) orig. papír, tisk, 49,4 x 39,6 cm, německy, potrhané okraje, přitištěné pečeti (zachovalá cechmistra, poškozené vrchního cechmistra a mistra, kde proběhla výuka).

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm.
3	Žádost o udělení mistrovské práce	1796	C 1
4	Mistrovský list (přitištěná pečeť cechu – velmi poškozená)	1814	C 1

Název archivní pomůcky:	Cech mydlářů a voskařů Sušice
Značka archivního fondu:	CMV Sušice
Časový rozsah:	1708-1814
Počet evidenčních jednotek:	2 (1 listina, 1 fascikl)
Počet inventárních čísel:	4
Rozsah v bm:	0,03 bm
Stav ke dni:	5. 12. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 5. 12. 2012 - č. j. SOAP/040-0881/2012